

De afgelopen twee decennia heeft David GARLAND doorheen zijn publicaties een ijzersterke reputatie opgebouwd als bestraffingssocioloog. In *Punishment and Welfare* uit 1985 analyseerde hij hoe het *penal-welfare* complex, dat gedurende het grootste deel van de twintigste eeuw de penale praxis – en meer nog de vertogen – zou domineren, vorm kreeg tegen de achtergrond van de zich ontwikkelende Britse welvaartsstaat. Vijf jaar later volgde zijn invloedrijke studie *Punishment and Modern Society* waarin hij via een kritische bespreking van het werk van DURKHEIM, Marxistische auteurs, FOUCAULT, WEBER en ELIAS en een eigen analyse van de relatie cultuur – penaliteit, een kader aanreikte voor de studie van bestraffing als 'sociaal instituut'.

GARLAND plaatst zijn nieuwe boek *The Culture of Control* expliciet in het verleden van zijn twee vorige boeken. In het voorwoord (p.x) stelt hij dat het voorliggende boek de historische analyse van *Punishment and Welfare* vervolledigt door ze door te trekken tot het heden en hij maakt gebruik van de theoretische inzichten uit *Punishment and Modern Society* om de ontwikkelingen van de laatste drie decennia te interpreteren en te verklaren. In die zin verkiest hij zijn drie boeken te benaderen als een 'trilogie'.

De lezer haalt naar mijn mening inderdaad het meeste uit het boek als zij of hij het ideeëngoed uit de twee andere werken in het achterhoofd houdt. Maar ook zonder die achtergrond kan GARLANDS betoog vlot gevolgd worden. De trilogie-gedachte zou dan ook eerder moeten uitnodigen om zijn vroegere werk te raadplegen dan de lezing van de jongste telg af te schrikken. In wat volgt, tracht ik de rode draad doorheen *The Culture of Control* bloot te leggen. GARLANDS compacte schrijfstijl en zijn betrachting om de *big picture* in kaart te brengen, maakt dat het beeld dat ik schets noodzakelijkerwijze wazig is.

GARLAND richt zijn aandacht op de ontwikkelingen die zich de afgelopen dertig jaar op het vlak van criminaliteitsbestrijding voorgedaan hebben in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Hij beoogt echter geen vergelijkende studie te maken. Wel tracht hij gelijkenissen te detecteren en aan te tonen dat deze niet louter het product zijn van imitatie of transfer van beleid, maar vooral van een sociaal en cultureel veranderingsproces dat geleid heeft tot gewijzigde sociale relaties in beide samenlevingen. GARLAND duidt deze sociale en culturele ontwikkelingen aan als het aanbreken van het 'laat-moderne' tijdperk en zal er in zijn boek op wijzen hoe de recente historische ontwikkelingen de ervaring van criminaliteit, onveiligheid en sociale orde getransformeerd hebben, eerst in de VS en later in Groot-Brittannië. Door de ontwikkelingen als 'laat-modern' aan te duiden, zit hij op dezelfde golflengte als de sociologen Ulrich BECK en Anthony GIDDENS die in de hedendaagse gebeurtenissen een 'radicalisering' of verdere doorwerking van de drijvende krachten van de moderniteit waarnemen en zich afzetten tegen de 'breuk'-gedachte die inherent is aan het post-modernisme. Op die manier wil GARLAND zowel wijzen op de continuïteiten als de discontinuïteiten die het huidige 'veld' van criminaliteitsbestrijding kenmerken.

In het eerste hoofdstuk somt GARLAND twaalf ontwikkelingen op die alle tastbaar bewijs leveren voor de markante ontwikkelingen van de afgelopen decennia: de neergang van het ideaal van rehabilitatie, de heropstanding van punitieve

sancties en expressieve justitie, wijzigingen in de emotionele toonzetting van het criminaliteitsbeleid, de terugkeer van het slachtoffer, de bescherming van het publiek als dominant thema in het beleid, politisering en populisme, de heruitvinding van de gevangenis, de transformatie in het criminologische gedachtegoed, de uitdijende infrastructuur van criminaliteitspreventie en *community safety*, de rol van de burgersamenleving en de commercialisering van de criminaliteitsbestrijding, nieuwe managementstijlen en werkmethoden en een bestendig crisisgevoelen.

De historische observeerder die het huidige penale landschap bekijkt met de herinnering aan het recente verleden in het achterhoofd, kan volgens GARLAND alleen maar verrast of zelfs geschokt zijn. Tot in de jaren zeventig leek immers niets er op te wijzen dat de consensus rond het *penal-welfarism* op springen stond. Tot op dat moment bleef een hybride strafsysteem gesteund op twee zuilen de scepter zwaaien in de VS en Groot-Brittannië: enerzijds het liberale rechtsdenken en de daarbij horende beginselen, anderzijds een veralgemeende aandacht voor rehabilitatie, welzijn en criminologische expertise. Dit *penal-welfarism* kon rekenen op een brede professionele en politieke steun en haar instellingen en praktijken lagen ingebed in een breder geheel, namelijk dat van de verzorgingsstaat en zijn inclusieve en sociaal-democratische inslag. Er leek geen vuiltje aan de lucht.

Vanaf het midden van de jaren zeventig begon het tij echter te keren. De steun voor het *penal-welfarism* stuikte in elkaar onder de niet aflatende aanvallen op haar uitgangspunten en praktijken. Aanvankelijk kwamen de kritieken uit progressieve hoek. Deze waren onder andere gericht op het geïndividualiseerde 'behandelingsmodel', het ingebakken paternalisme, de deterministische theorieën en positivistische methodologie van de correctionalistische criminologie, de verregaande discretionaire bevoegdheden, etc. In die zin pleitte VON HIRSCH in 1976 voor de afschaffing van de praktijken van *indeterminate sentencing*, beperkingen op het gebruik van de voorwaardelijke invrijheidstelling, vaste straffen gericht op de daad en niet op de dader en de invoering van berechtingsrichtlijnen. Maar ook uit conservatieve hoek bleven de reacties niet uit. Zo waren J.Q. WILSON's kritieken geïnspireerd door een wantrouwen t.a.v. de aanwending van sociale programma's om de criminaliteit terug te dringen en pleitte hij voor afschrikwekkende straffen die nauwgezet uitgevoerd moesten worden en zwaar genoeg moesten zijn om potentiële daders van hun snode plannen af te houden. Er ontstond op die manier een brede en invloedrijke alliantie van kritische krachten: bewegingen die ijverden voor een verbetering van de rechtspositie van gedetineerden, progressieve advocaten en rechters, retributieve filosofen, gedisillusioneerde criminologen en *hard-line* conservatieven. Al snel werden de eerste praktische successen opgetekend. Zo kwam in 1976 een *determinate sentencing law* in voege in Californië, voorheen hét mekka bij uitstek van het *penal-welfarism*.

De criminologie bleef niet buiten schot en kreeg het ook zwaar te verduren. De stijgende criminaliteitscijfers in de jaren zeventig en tachtig en de *nothing works*-zinsnede die zich al snel als een olievlek over het hele strafsysteem begon te verspreiden, deden een veralgemeend gevoel van falen ontstaan. De capaciteiten van de staat om criminaliteit te beheersen werden openlijk in vraag

gesteld en de rol van het strafrechtssysteem herdacht. Nieuwe vormen van criminologie werden gestimuleerd.

Op dit moment – we zijn dan halfweg het derde hoofdstuk van het boek – pauzeert GARLAND even om kritiek te leveren op wat hij de ‘standaardverklaring’ van het ineenstorten van het *penal-welfare* bouwwerk noemt. De standaardverklaring wijt de neergang van het *penal welfarism* aan de snijdende kritieken die op haar uitgangspunten en praktijken geformuleerd werden. Maar, schrijft Garland: “*Can critical assessment really have been so effective here when they seem to have so little effect elsewhere? How did these critical interventions come to have such major consequences? How could a few academics prompt an institutional infrastructure to collapse like a house of cards?*” (p. 63)

Het is op dit moment dat GARLAND zijn verklaring begint op te bouwen en dat het werkelijk innoverende gedeelte van zijn boek aanvangt. Het nieuwe veld van criminaliteitsbestrijding werd immers niet op poten gezet door de voorstellen van de hervormers of door criminologische ideeënvorming, maar werd gevormd door de specifieke karaktertrekken van de samenleving die vorm kreeg in de laatste decennia van de twintigste eeuw. Het nieuwe veld had dan ook weinig affiniteit met de voorstellen van de oorspronkelijke hervormers. De roep om *just deserts* en proportionaliteit moest immers plaats ruimen voor een harde strafpolitiek van afschrikking, onschadelijkmaking en uiteindelijk het fenomeen van massale opsluiting en expressieve en exemplarische berechtingstaferelen.

In die zin meent GARLAND dat het historische probleem dat hij tracht te verklaren vergelijkbaar is met het probleem waarvoor Michel FOUCAULT zich in zijn *magnum opus* geplaatst wist. FOUCAULT trachtte de kolonisatie van het straffen door de gevangenis te verklaren. Het invoeren van de uniforme gevangenisstraf stond immers op verschillende punten haaks op de voorstellen van de hervormers die een ‘straffende stad’ wilden installeren gekenmerkt door een uitgebreid pallet aan kleurrijke straffen.

In het vierde hoofdstuk gaat GARLAND op zoek naar de historische krachten die het sociale en economische leven transformeerden in de tweede helft van de twintigste eeuw. Hij onderscheidt twee clusters van krachten: enerzijds de veranderingen die kenmerkend zijn voor laat-moderniteit en anderzijds de politieke hertekeningen en beleidsinitiatieven die ontwikkeld werden als antwoord op deze veranderingen en op de crisis van de verzorgingsstaat. Voor de inkleuring van deze historische krachten maakt GARLAND uitgebreid gebruik van *The Age of Extremes* van Eric HOBSBAWM.

De naoorlogse periode werd gekenmerkt door ingrijpende veranderingen op verschillende terreinen: ontwikkelingen in de kapitalistische productie en het marktgebeuren, vooruitgang op het vlak van technologie, transport en communicatie, een hertekening van het gezin en de familie, wijzigingen in de sociale ecologie van steden en voorsteden, de opkomst van elektronische massamedia en de democratisering van het sociale en culturele leven. Deze veranderingen hadden op hun beurt een verregaande impact op de vormgeving van criminaliteitsbestrijding en sociale controle enerzijds en de instellingen van de verzorgingsstaat anderzijds. De laat-moderne samenleving produceerde a.h.w. als bijeffect hoge criminaliteitscijfers. Meer gelegenheden, minder situationele controle, groei van de populatie *at risk* en vermindering van de efficiëntie van sociale en zelfcontroles maakten de laat-moderne samenleving tot een “*more*

crime-prone society". De verzorgingsstaat, die één van de drijvende krachten was achter de vorming van de laat-moderne samenleving, werd op zijn beurt vanaf het einde van de jaren zeventig voorwerp van consternatie. De ironie wil dat de verzorgingsstaat op het beklagdenbankje geplaatst werd net op het moment dat hij erin geslaagd was om op verschillende sociale problemen een antwoord te formuleren: de oplossing werd het probleem.

De tweede cluster van krachten – het politieke antwoord op deze ingrijpende transformaties – kreeg een *reactionaire* stempel: de houding t.a.v. de laat-moderne ontwikkelingen werd gekenmerkt door een diep gevoel van afkeer en de wil om deze terug te draaien waar mogelijk. Dit uitte zich in de neo-conservatieve politiek van THATCHER, BUSH en REAGAN. De vroegere leuze "*economic control and social liberation*" ruimde plaats voor "*economic freedom and social control*"; "*radical non-interventionism*" werd vervangen door "*zero tolerance*".

De beleidvoerders in het laat-moderne tijdperk kregen dus af te rekenen met een uiterst vervelende situatie. Hoge criminaliteitscijfers werden een normaal gegeven, de grenzen en het falen van het strafapparaat werden meer en meer onderkend en de mythe van de soevereine staat en zijn monopolie op het vlak van criminaliteitsbestrijding spatte uiteen. Het antwoord op deze situatie werd gekenmerkt door ambivalentie: enerzijds waren er de pogingen om zich aan te passen aan de nieuwe realiteit, anderzijds waren er de reacties die zich kenmerkten door ontkenning en *acting out*. GARLAND somt zes aanpassingsstrategieën op: de professionalisering en rationalisering van het strafapparaat, de commercialisering van justitie, "*defining deviance down*", herdefiniëring van succesindicatoren, meer aandacht voor de gevolgen dan voor de oorzaken van criminaliteit en een verplaatsing en herdefiniëring van verantwoordelijkheden. Deze aanpassingsstrategieën gingen gepaard met de ontwikkeling van wat GARLAND de "*new criminologies of everyday life*" noemt: *routine activity*-theorie, gelegenheidstheorieën, leefstijlanalyse, situationele preventie en rationele-keuzetheorie.

De strategieën van ontkenning en *acting out* droegen een ander jasje: ze waren gericht op het herstel van het publieke vertrouwen en klampten zich angstvallig vast aan de achterhaalde mythe van de soevereine staat. De Amerikaanse *War on Drugs* en de slogan "*Prison works*" waren symptomatisch voor deze strategie. Maar ook het freudiaanse *acting out* was aan de orde van de dag en uitte zich onder meer in de repressieve stappen die ondernomen werden tegen seksuele delinquenten en de baseball-politiek van de *Three Strikes and You're Out*-wetten.

In het zesde hoofdstuk gaat GARLAND op zoek naar de sociale en culturele voedingsbodem die deze beleidsopties mogelijk maakten. Beide strategieën werden geconditioneerd door een specifieke ervaring van criminaliteit die vanaf de jaren zestig en zeventig vorm begint te krijgen. In het dagelijkse leven werden mensen meer en meer geconfronteerd met criminaliteit en het is hun aanpassing aan dit 'sociale feit' dat een nieuwe collectieve ervaring van criminaliteit deed ontstaan. Deze nieuwe ervaring verleende op haar beurt steun aan de nieuwe pistes voor de bestrijding van criminaliteit die al vlug bewandeld werden. De hoge criminaliteitscijfers en de routinematige antwoorden die de laat-moderne burger er op formuleerde, brachten op die manier *culturele* effecten tot stand: "*They changed how people think and feel, what they talk about and how they*

talk about it, their values and priorities, how they teach their children or advise newcomers to the neighbourhood. The fear of crime – or rather a collectively raised consciousness of crime – has gradually become institutionalized” (p. 163). GARLAND stelt dat deze nieuwe ervaring van criminaliteit vooral van belang is om het gedrag van de professionele middenklasse te begrijpen. Het was immers deze groep die gestudeerd had, werkzaam was in de publieke sector en lange tijd de uitgangspunten van het *penal-welfarism* ondersteund en verdedigd had. De ontwikkelingen in de laatste decennia van de twintigste eeuw zorgden er echter voor dat hun ervaring met criminaliteit veranderde: criminaliteit was niet langer een ‘ver-van-mijn-bed’-show, maar wel een niet te ontkennen deel van de alledaagse realiteit.

Op die manier ontstaat er een nieuwe cultuur van criminaliteitsbestrijding waarbij de balans van het *penal-welfarism* meer in de richting van de straffende pool uitgaat. Rehabilitatie wordt vooral vanuit risico-perpectief benaderd, de probatie wordt geherpositioneerd en profileert zich meer op het vlak van controle, de gevangenis wordt heruitgevonden als een instrument van uitsluiting en controle, de aandacht verschuift van de dader naar het slachtoffer en de relatie tussen dader en samenleving krijgt meer de kentrekken van een *zero sum game*. Volgens GARLAND kan deze obsessie met controle ertoe leiden dat we in een nieuwe ‘ijzeren kooi’ ingesloten worden. Hij blijft echter optimistisch: enerzijds zijn de sociale en politieke kosten van de koers die nu gevaren wordt immens hoog en anderzijds toont zijn analyse aan dat deze kosten een kwestie van keuzes zijn. En waar keuzes zijn, kan anders gehandeld worden.

The Culture of Control is in meerdere opzichten een schitterend boek. GARLAND bevestigt niet alleen zijn kwaliteiten als scherp en kritisch analist van de hedendaagse penale ontwikkelingen, maar slaagt er bovendien in om met rode draad deze ontwikkelingen aan elkaar te breien. Waar verschillende criminologen de afgelopen jaren slechts fragmenten van de strafpuzzel blootlegden, lukt het hem om de *big picture* in kaart te brengen en er een sterke verklaring aan te verbinden.

GARLAND is hierbij niet over glad ijs gegaan. Na de publicatie van *Punishment and Modern Society* in 1990 heeft hij zich in verschillende discussies (postmodernisme en governmentality) gemengd en zijn verklaring stapsgewijs opgebouwd. Hij blijft hierbij trouw aan de thema's die hem reeds sinds het begin van de jaren tachtig bezighouden: de ontwikkelingen in de verzorgingsstaat, de spanning tussen het *recht* tot straffen en de *macht* tot straffen, de wijzigingen in het criminologische gedachtegoed en de niet-aflatende kritische dialoog met Michel FOUCAULT.

Opvallend is dat *The Culture of Control* het enige boek van de trilogie is dat geen *punishment* in de titel draagt. Dit is niet toevallig. Waar de vorige twee boeken vooral leesvoer waren voor penologen door hun sterke gerichtheid op de gevangenis en de andere strafinstanties, trekt GARLAND nu alle registers open. Slachtoffers, preventie, massale opsluiting, herstelrecht, probatie, etc., het komt allemaal aan bod en krijgt zijn plaatsje op de groepsfoto.

Jonathan SIMON stelt op de flap dat het boek het belangrijkste bestraffings-sociologische werk is sinds *Surveiller et Punir* in de jaren zeventig verscheen. Of dit werkelijk zo is, laat ik aan het eigen oordeel van de lezer over. Wel vind ik dat GARLAND met zijn trilogie zo een indrukkenwekkende analyse van pena-

liteit in de twintigste eeuw afgeleverd heeft dat zijn opname in het canon van de 'Grote Namen Van De Criminologie' niet kan uitblijven. Verplichte leesvoer voor *elk* criminoloog.

Tom DAEMS

F. TULKENS en T. MOREAU, *Droit de la jeunesse. Aide- Assistance- Protection*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2000, 1143 p.

Voorliggend werk is een echte kanjer. Het is een lijvig en exhaustief werk dat de gehele problematiek van de jeugdbescherming in ons land behandelt. Het kan dan ook het best getypeerd worden als een echte *traité* of een overzichtswerk.

Droit de la jeunesse steunt op een vierdelige structuur. Een eerste belangrijk deel plaatst de Belgische jeugdbescherming en haar ontstaan in historisch perspectief. Hierbij wordt teruggegaan tot het einde van de 18e eeuw en de belangrijke ontwikkelingen in de 19e eeuw. Daarop wordt dieper ingegaan op de ontwikkelingen die het beschermingsmodel kende in de periode tussen 1912 en 1965. Veel aandacht wordt ook besteed aan het debat dat de moderne jeugdbescherming en haar praktijk met zich meebrengt en dat meestal onder de noemer van de modellendiscussie gevat wordt. Dit "inleidende" deel is dus in tegenstelling tot vele historische inleidingen zeer diepgaand uitgewerkt. De complexe geschiedenis van het beschermingsmodel wordt geschetst in haar meest fundamentele stappen en dit op een zeer stevig bibliografisch onderbouwde manier.

In het tweede deel van het werk komt de huidige en gefederaliseerde Belgische jeugdbescherming aan bod. Hierbij worden de ontwikkelingen in de verschillende gemeenschappen van ons land op het vlak van jeugdbescherming en -bijstand meer in detail geanalyseerd en besproken. Dit onderdeel van het werk van TULKENS en MOREAU biedt zodoende een interessant perspectief op de specificiteit van de ontwikkelingen in de verschillende gemeenschappen in ons land.

Deel drie van het complexe web van het jeugdrecht in meer positiefrechtelijke zin aan. Naast een bespreking en analyse van de verschillende wetgevende hervormingsinitiatieven tussen 1988 en 1994, wordt op inzichtelijke wijze geanalyseerd hoe het huidige jeugdrecht in elkaar zit. Tot slot wordt in dit deel ook dieper ingegaan op het huidige knooppunt in de discussie betreffende de hervorming van ons jeugdbeschermingstelsel en op de toekomst van een "nieuw" rechtsmodel ten aanzien van minderjarigen in onze maatschappij. Dit debat wordt op een brede en fundamenteel criminologische manier benaderd met aandacht voor de verschuivende en diverse logica die aan de basis liggen van de maatschappelijke reactie ten aanzien van minderjarigen. Uiteraard komen hier ook de voorstellen van de Commissie Cornelis en het Rapport Walgrave met zijn herstelrechtelijk alternatief aan bod.

Het laatste en veel beperkter deel van dit werk legt zich toe op de internationale regelgeving die misschien langzaam, maar steeds dwingender de praktijk en de hervorming van de Belgische jeugdbescherming mee is gaan sturen en bepalen.

Uiteraard werden er in dit werk keuzes gemaakt in het vatten en benaderen van het complexe domein van de Belgische jeugdbescherming. Deze keuzes betreffen in hoofdzaak het juridische perspectief op het jeugdrecht en de jeugd-